

PODRUŽNICE »DRUŽBE SV. CIRILA IN METODA« V ŠKOFJI LOKI IN OKOLICI
ZA AVSTRO-OGRSKE

Proti koncu 19. stoletja so začele na naših tleh delovati nemške in italijanske, pa tudi madžarske nacionalistične šolske organizacije, ki jim gospodarsko močnejšim narodom v Avstro-Ogrski naklonjena uradna šolska politika ni zadosti hitro potujčevala slovanskih narodov. Za nemškim »Schulvereinom« ter italijanskima »Pro Patria« ter po njenem razpustu »Lega Nazionale« so stali izvenavstrijska sila nemške in italijanske države in jasno tudi ogromna finančna sredstva. Z nizom svojih vrtcev in šol, s finančnimi podporami za gradnjo šol v zameno za uvajanje nemškega ali italijanskega učnega jezika, z božičnicami in miklavževanji za šolarje, s pritiskom na njihove starše in še na druge načine so te organizacije lovile v svoje mreže slovanske otroke in jih potujčevale.

Prvi, ki so se jim postavili po robu s podobnim, vendar obrambnim orožjem, so bili Čehi, ki so ustanovili svojo zasebno »Osrednjo šolsko matico«. Slovenci, ki so jim bili Čehi vzor v narodnostnem gibanju (pomislimo samo na »Sokola«), so sledili njihovemu zgledu ter leta 1885 ustanovili svojo šolsko obrambno društvo »Družbo sv. Cirila in Metoda« z nalogo »vsestransko podpirati in pospeševati slovensko šolstvo na katoliški podlagi«. Pobudo za to organizacijo je podal leta 1884 poznejši trnovski župnik Ivan Vrhovnik v anonimnem članku v »Slovenskem narodu«, povod zanjo pa je bilo prizadevanje »Schulvereina«, ki je odpiral svoje vrtce in šole v povsem slovenskih krajih celo na Kranjskem.²

V »Družbo sv. Cirila in Metoda« (CMD) so hoteli privabiti zlasti duhovščino, zato so za njeno ustanovitev izbrali leto, v katerem so proslavljali 1000-letnico smrti sv. Metoda. Šolska obrambna organizacija je že od vsega začetka skušala biti nad strankami, hotela je delovati v slogaškem duhu. To ji je uspevalo še potem, ko je na Slovenskem že prišlo do »ločitve duhov«. Zasluge za tak razvoj je imel predvsem dolgoletni predsednik ali

kot so takrat govorili prvomestnik CMD Tomo Zupan. Bivši vodja ljubljanskega »Alojzijevišča« je bil pristaš liberalnejše struje slovenske Cerkve, katere značilni predstavnik je bil ljubljanski škof Pogacar. Ta usmeritev je Zupana potem, ko je prevladala pri nas bojovita struja 1. slovenskega katoliškega shoda, stala »Alojzijevišča«. Njegova »concordia-sloga« je vodila CMD do leta 1907, ko so na zelo burni veliki (letni) skupščini v šolski družbi prevladali liberalni in narodno radikalni elementi. Zupan sam je že pred to skupščino odstopil in se umaknil na svoj dvorec Okroglo na Gorenjskem. Na skupščini je bil za novega predsednika izvoljen gimnazijski profesor Andrej Senekovič, klerikalni člani CMD pa so demonstrativno odšli. Leta 1910 so si pristaši te stranke ustanovili svoje šolsko obrambno društvo »Slovenska straža«, ta razcepljenost pa je slovenskim obrambnim prizadevanjem samo škodovala.

»Razkol v Bohinjski Bistrici« je pomenil izredno poživitev do takrat zelo usihajoče CMD kot tudi demokratizacijo njenih pravil.³ Ta so do tega časa dajala prednost tistim, ki so CMD več dali, ne pa številu njenega članstva. V obdobju po letu 1907 je naglo rastlo število njenih članov in finančna sredstva, s katerimi je CMD gradila in vzdrževala svoje otroške vrtce in osnovne šole.

Največje uspehe je CMD dosegla na območju Trsta, kjer je pred začetkom prve svetovne vojne v svoje zavode zajela že večino vseh tamkajšnjih slovenskih otrok in tako pomembno pripomogla k usihanju italijanizacije slovenskih doseljencev v Trst.⁴ Napor v tem mestu je vezal večino njenih sil, tako da je morala npr. Slovensko Istro prepustiti svoji hrvaški »posestrimi«⁵ — Družbi sv. Cirila i Metoda za Istru. Na Goriškem je delovala v uspešnem sožitju s tamkajšnjim političnim društvom »Sloga« in kasnejšim šolskim društvom »Šolski dom«, ustanovljenim 1897.⁶ Po uspešnem začetku delovanja na Koroškem so prizadeva-

nja CMD zaradi nasprotovanja koroških Nemcev in ponemčencev kot tudi zaradi trenj s katoliško usmerjenimi koroškimi političnimi veljaki doživela skoraj popoln propad s častno izjemo osnovne šole v Št. Rupertu pri Velikovcu.⁷ Glavna postojanka CMD na Štajerskem je bila osnovna šola na Muti, na Kranjskem pa je delovala zlasti na Jesenicah ter na meji kočevskega nemškega otoka.

Pri vseh teh svojih prizadevanjih pa je bila CMD odvisna v ogromni večini od dobre volje Slovencev samih, saj za njo ni stala nobena tuja država. Vodstvo CMD je s ponosom ugotavljalo, da zbira le pošten avstrijski denar, ne mark, lir ali celo rubljev.⁸ Pri tem zbiranju tako potrebnih finančnih sredstev je pokazala CMD zavidanja vredno spretnost. Eden glavnih finančnih virov CMD so bili prispevki njenih podružnic, ki so v bolj ali manj gosti mreži prekrile vse slovensko etnično ozemlje v okviru avstrijskega dela habsburške monarhije, pojavile pa so se tudi na Dunaju, v Leobnu ter med slovenskimi izseljenci v Ameriki. Te zadnje organizacijsko niso bile del CMD in so ji le pošiljale zbrani denar.

Vodstvo CMD je primerjalo svoje podružnice koreninam, iz katerih dobiva slovenska lipa svoje življenjske sokove.⁹ Podružnice niso bile le »nabiralniki« za osrednje vodstvo CMD, bile so tudi kulturna žarišča narodnega osveščanja, kar je bilo zlasti lepo vidno na Štajerskem in v začetnem obdobju na Koroškem. Njihove prireditve, veselice, zborovanja niso bili le vir finančnih sredstev, ampak tudi kulturnega dviganja.¹⁰

Vodstvo CMD se je dobro zavedalo vsestranskega pomena svojih podružnic, zato je zelo skrbelo, da so v redu delovale. V svojih letnih poročilih je objavljalo zelo natančne pregledne članstva podružnic, sestave odborov in vsot, ki so jih zbrale. Že takrat je opozarjalo na velik pomen, ki ga bodo imeli ti sezname za kasnejše slovensko zgodovinske pisarje. Ti sezname so bili seveda odvisni od vestnosti podružnic. Le-tem je šlo najtežje s peres navajanje poklicne sestave vodstev podružnic, tako da moremo poklicno in družbeno sestavo CMD na podlagi te vrste virov ugotavljati zelo približno.

Mnogokrat se je zgodilo, da se je navdušenje, ki je po običaju spremljalo ustanovitev podružnice v posameznem kraju, hitro ali manj hitro shladilo. Podružnice niso imele letnih zborov, niso volile novih odborov, ne pošiljale denarnih prispevkov. To so v žargonu CMD

imenovali »spanje«. Znaki spanja so bili dolgotrajno navajanje istih številčk članstva, isti odbor ob minimalnem ali nikakršnem finančnem prispevanju ali pa navajanje samo tistih kategorij članstva, ki so v podružnice CMD pristopili enkrat za vselej. To so bili pokrovitelji, ki so za to čast morali plačati 200 kron, ter ustanovniki, ki so »veljali« 20 kron, vse plačljivo enkrat za vselej. Pokrovitelji so mogli biti posamezniki ali skupine »cirilmetodarjev«, občine, razna društva in podobno. Vsako leto so plačevali svojo članarino in s tem potrjevali svoje članstvo v CMD letniki (2 kroni) in podporniki (10 krajcarjev). Nižje kategorije so imele manj ali pa nič pravic za delovanje v celotni CMD ali v svojih podružnicah, po letu 1907 pa so kot rečeno dobile nekaj več pravic.

Vodstvo CMD je vsako leto podalo svoj obračun na velikih (letnih) skupščinah, kjer so tudi volili člane vodstva, ki jim je potekel mandat. Letne skupščine so bile velike javne manifestacije slovenstva, zato ni čudno, s kakšno zagrizenostjo so domači in »uvoženi« Nemci in nemčurji napadli skupščinarje CMD v Ptujcu leta 1908.

Podružnice CMD so mogle biti moške, ženske in mešane. Številnejše so bile moške in mešane, ženske pa po navadi bolj delavne. Prav CMD gre zasluga, da so slovenske ženske začele sodelovati v javnem življenju v veliko večji meri kot pred njenim nastankom. Izredno delavne so bile tržaške »cirilmetodarice«, za njimi niso mnogo zaostajale ljubljanske, sežanske, goriške in še katere. V letu 1914 je bilo 283 podružnic CMD z 18.653 člani, ki so zbrali 57.061,23 kron, pri čemer pa niso upošteevane pokroviteljnine, vplačane tega leta. Največ denarja so podružnice zbrale leta 1918, in to kljub vojnemu času kar 115.127,96 kron, pri čemer so levji delež odnesle tržaške podružnice.

Ob pregledu delovanja podružnic med prvo svetovno vojno nastaja vprašanje, do kdaj so delovale in kdo je bil v njihovih odborih. Po letu 1913 ni bilo več letnih skupščin vse do leta 1918, prav tako pa podružnice v glavnem niso volile novih odborov. V seznameh se ti ne pojavljajo več, tako da je izredno težko ugotoviti, kdo izmed odbornikov je v prvi svetovni vojni padel ali umrl. Težko je spremljati tudi odbornice ženskih podružnic, ki so se poročale in s tem tudi spreminjale svoje priimke. Zasedliti se jih da včasih, če so obdržale svojo funkcijo ali pa če so bile edine z določenim imenom v odboru.

Po letu 1908 so ustanovili obrambni fond CMD, ki je bil reakcija na Roseggerjev sklad Schulvereina. Pokrovitelji, ki so vanj vplačali pokroviteljino, so v tabelah označeni s križcem (+). Si-

cer pa so okrajšani tako: pok.(rovitelji), ust.(anovniki), let.(niki) in podp.(orniki). Oglejmo si torej tabele delovanja podružnic CMD na Škofjeloškem.¹¹

ŠKOFJA LOKA (moška podružnica)

Ustanovljena z odlokom notranjega ministrstva št. 4772, 28. 3. 1886

Leto	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1886	—	—	—	—	—	196
1887	—	6	18	—	24	—
1888	—	6	18	—	24	—
1889	—	6	18	—	24	28
1890	—	6	18	—	24	61,80
1891	—	7	17	—	24	55,70
1892	—	7	17	—	24	51
1893	—	7	17	—	24	38,70
1894	—	7	17	—	24	39
1895	—	7	17	—	24	—
1896	—	—	—	—	—	—
1897	1	7	43	—	51	100
1898	—	—	—	—	—	120,30
1899	—	—	—	—	—	36,50
1900	1	7	43	—	51	70,45
1901	—	—	—	—	—	198
1902	—	—	—	—	—	127,30
1903	1	7	63	8	79	—
1904	1	7	63	8	79	157,36

Leta 1905 se je moška podružnica združila z žensko v skupno škofjeloško podružnico.

Odbor podružnice

Predsednika:	Blaž Mohar, posestnik in deželni poslanec, 1886—1896; Ivan Tomažič, župnik, 1897—1900 (+).
Tajnik:	Stanko Perhavec, kaplan, župnik, 1900—1905.
Blagajniki:	Simon Zupan, katehet, 1890—1891; Lovro Sušnik, 1891—1896; Vinko Premk, davčni uradnik, 1897—1905.
Namestnika predsednika:	Ivan Tomažič, 1891—1896; Leon Lavrič, trgovec in posestnik, 1897—1905.
Odbornika:	Avgust Sušnik, posestnik, 1891—1905; Jakob Gašperin, 1900—1905.

ŠKOFJA LOKA IN OKOLICA (ženska podružnica)

Ustanovljena z odlokom kranjske deželne vlade št. 1551, 24. 2. 1894

Leto	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1894	—	3	57	1	61	174,40
1895	1	3	44	—	48	290
1896	—	—	—	—	—	46
1897	2	3	44	—	49	prispevki,
1898	—	—	—	—	—	vključeni
1899	—	—	—	—	—	v prispevke
1900	2	3	44	—	49	moške podružnice
1901	—	—	—	—	—	
1902	—	—	—	—	—	
1903	2	3	—	—	5	
1904	2	3	—	—	5	

Odbor podružnice

Predsednica:	Helena Hafner, 1894—1905.
Tajnica:	Ivanka Hafner, 1894—1905.
Blagajničarka:	Jerica Dolenc, 1894—1905.
Namestnica predsednice:	Marija Klun, 1894—1905.
Odbornici:	Pavla Deisinger, 1894—1895; Zofija Mayer, 1894—1895.

ŠKOFJA LOKA (mešana podružnica)

Leto	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1905	3	18	82	145	248	427,72
1906	3	18	44	1	66	80,40
1907	3	18	44	1	66	89,20
1908	3	18	27	—	48	111,40
1909	3	18	33	3	57	115,60
1910	3+1	18	30	2	54	212,86
1911	3+2	18	26	—	49	120,86
1912	3+2	18	26	—	49	90,45
1913	3+2	18	27	27	77	180,40
1914	3+2	18	28	11	62	98,38
1915	—	—	—	—	—	—
1916	—	—	—	—	—	108,50
1917	—	—	—	—	—	—
1918	—	—	—	—	—	90

Odbor podružnice

Predsednik:	Slavko Flis, učitelj in posestnik, 1905—1918(?).
Tajnika:	Rafael Thaler, trgovec in posestnik, 1905—1917; Ivanka Flis, posestnica in učiteljeva žena, 1907—1918(?).
Blagajniki:	Jerica Dolenc, knjigovodja, 1905—1907; Rafael Thaler, 1907—1911; Avgust Nadilo, tajnik okrajne hranilnice in posestnik, 1911—1918(?).
Namestniki predsednika:	dr. Karol Zakrajšek, zdravnik, 1905—1906; Leon Lavrič, trgovec in posestnik, 1906—1907; dr. Karol Zakrajšek, 1907—1918(?).
Odborniki:	Leon (Lev) Lavrič, 1905—1906, 1907—1918(?); dr. Karol Zakrajšek, 1906—1907; Ivanka Flis, 1906—1907; Otilija Logar, poštna upravnica, 1907—1918(?); Albina Deisinger, zasebnica, 1907—1909; Josip Deisinger, trgovec in posestnik, 1907—1912, 1913—1918(?); Leopold Primožič, državni uradnik, 1907—1908; Andrej Oblak, trgovec, 1908—1909; Avgust Nadilo, 1909—1910; Anton Kašman, trgovec in posestnik, 1910—1912, 1913—1918(?).

ŽELEZNIKI

Ustanovljena 17. 6. 1886

Leto	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1886	—	—	—	—	—	98,10
1887	—	—	24	16	40	—
1888	—	—	19	21	40	—
1889	—	—	14	12	26	30,40
1890	—	—	14	12	26	26,30
1891	—	—	14	12	26	26
1892	—	—	14	12	26	15
1893	—	—	14	12	26	30,30
1894	—	—	14	12	26	48
1895	—	—	14	12	26	38
1896	—	—	—	—	—	200
1897	1	—	14	12	27	—
1898	—	—	—	—	—	—
1899	—	—	—	—	—	—
1900	1	—	—	—	1	—
1901	—	—	—	—	—	—
1902	—	—	—	—	—	—
1903	1	—	—	—	1	—
1904	1	—	—	—	1	77,60
1905	1	—	—	—	1	71
1906	1	—	—	—	1	52,30
1907	1	—	—	—	1	—
1908	1	—	30	—	31	48
1909	1+1	—	16	13	31	63,84
1910	1+1	—	17	15	34	68
1911	1+1	—	17	15	34	51
1912	1+1	—	17	15	34	55,77
1913	1	—	17	15	33	—
1914	1	—	19	50	70	134,30
1915	—	—	—	—	—	85,80
1916	—	—	—	—	—	72
1917	—	—	—	—	—	—
1918	—	—	—	—	—	284

Odbor podružnice

Predsedniki:	Jakob Mrak, župnik, 1886—1896; Josip Levičnik, nadučitelj v. p., 1906—1907; Anton Hafner, posestnik, 1908—1918(?).
Tajniki:	Jakob Dermota, 1890—1906; Matej Klopčič, županov sin, 1908—1909; Ivan Demšar, lesni trgovec, 1909—1910; Melhior Dolenc, 1910—1914; Minka Košmerlj, 1914—1918(?).
Blagajniki:	Martin Klopčič, 1890—1896; Josip Demšar, 1897—1906, 1908—1909; Matej Klopčič, 1909—1910; Gabriel Thaler, 1910—1914; Klotilda Demšar, 1914—1918(?).
Namestniki predsednika:	Fran Demšar, 1890—1896; Josip Levičnik, 1897—1906; Josip Košmerlj, 1908—1914; Antonija Thaler, 1914—1918(?).
Odborniki:	Fran Oblak, 1890—1906; Anton Klemenčič, 1890—1906; Marija Klobčič, 1914—1918(?); Franja Benedik, 1914—1918(?); Alojzij Demšar, 1914—1918(?); Lina Globočnik, 1914—1918(?); Valentin Šmid, 1914—1918(?); Marija Rozina, 1914—1918(?); Franja Dolenc, 1914—1918(?); Matej Klobčič, 1914—1918(?); Franc Benedik, 1914—1918.

POLJANSKA DOLINA
Ustanovljena 17. 9. 1886

Lefo	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1886	—	—	—	—	—	84
1887	—	1	29	12	42	—
1888	—	1	29	12	42	—
1889	—	2	32	15	49	22,30
1890	—	3	41	11	55	140
1891	—	3	41	11	55	514
1892	1	3	41	11	56	382
1893	1	3	41	11	56	120
1894	1	3	41	11	56	68
1895	1	3	41	11	56	50
1896	—	—	—	—	—	40
1897	1	3	41	11	56	50
1898	—	—	—	—	—	40
1899	—	—	—	—	—	40
1900	1	3	1	—	5	40
1901	—	—	—	—	—	40
1902	—	—	—	—	—	40
1903	1	4	20	—	25	—
1904	1	4	20	—	25	50
1905	1	4	20	—	25	50
1906	1	4	20	—	25	50
1907	1	4	—	—	5	50
1908	—	—	—	—	—	—
1909	1	—	—	—	—	50
1910	1+1	—	35	—	37	50
1911	1+1	4	—	—	—	—
1912	1+1	4	20	—	26	400
1913	1+1	4	20	—	26	—
1914	1	4	20	—	25	50
1915	—	—	—	—	—	—
1916	—	—	—	—	—	—
1917	—	—	—	—	—	—
1918	—	—	—	—	—	—

Odbor podružnice

Predsedniki:	Anton Cirman, nadučitelj, 1886—1889; Ivan Čebašek, duhovnik, 1889—1890; Jernej Ramoveš, župnik (Poljane), 1890—1907; Lovro Perko, nadučitelj, 1910—1912, 1913—1918(?).
Tajniki:	Valentin Šubic, podobar, 1890—1898; Vinko Jamar, trgovec, 1910—1912; Lovro Perko, 1912—1913; Vinko Jamar, 1913—1918(?).
Blagajniki:	Franjo Grošelj, posestnik, 1890—1898; Jakob Jezeršek, trgovec, 1910—1912; Vinko Jamar, 1912—1913; Vaclav Paleček, trgovec, 1913—1918(?).
Namestniki predsednika:	Fran Petrovčič, župnik (Trata), 1890—1898; Vaclav Paleček, 1910—1913; Ivan Debeljak, posestnik, 1913—1918(?).
Odborniki:	Radivoj Rant, učitelj, 1890—1898; Alojzij Giacomini, 1890—1898; Ivan Debeljak, posestnik (Visoko) 1910—1913.

SELCA

Ustanovljena z odlokom okrajnega glavarstva v Kranju, št. 5007, 31. 5. 1886

Leto	pok.	ust.	let.	podp.	Skupaj	Prispevkov (kron)
1886	—	—	—	—	—	119,40
1887	—	—	30	4	34	—
1888	—	—	26	—	26	—
1889	—	—	26	—	26	—
1890	—	—	25	—	25	63,20
1891	—	—	25	—	25	38
1892	—	—	25	—	25	42,50
1893	—	—	25	—	25	50
1894	—	—	25	—	25	40
1895	—	—	25	—	25	24
1896	—	—	—	—	—	36,40
1897	1	—	25	—	26	28,40
1898	—	—	—	—	—	31,60
1899	—	—	—	—	—	28
1900	1	—	25	—	26	—
1901	—	—	—	—	—	32,60
1902	—	—	—	—	—	—
1903	1	—	16	—	17	—
1904	1	—	16	—	17	—
1905	1	—	16	—	17	—
1906	1	—	16	—	17	—
1907	1	—	16	—	17	—
1908	—	—	—	—	—	—
1909	—	—	—	—	—	—

črtana iz seznama podružnic CMD

Odbor podružnice

Predsedniki: Franjo Šlibar, posestnik (Selca), 1886—1888; Ivan Vavpetič, kaplan, 1888—1890, Franjo (Fran) Šlibar, posestnik, župan, 1890—1907.

Tajnik: Jožef Grošelj, podobar, 1890—1907.

Blagajnik: Miha Bergant, posestnik, 1890—1907.

Podružnice na Škofjeloškem so torej zbrale:

Škofja Loka (moška in ženska do 1905)	1.790,51
(skupna po 1905)	1.725,77
Skupaj	3.516,28
Poljanska dolina	2.420,30
Železniki	1.576,21
Selca	534,10
Skupaj	8.046,89

Ker je iz razpredelnic v glavnem razvidno, da vsote po 200 kron v prispevkih podružnic niso zajete, je treba zgornji vsoti po vsej verjetnosti prišteti še 2000 kron za 10 pokroviteljn, od katerih navedimo nekaj značilnih. Tako je pokroviteljstvo vplačala podružnica CMD v

Železnikih, dve pa ženska podružnica v Škofji Loki. Za prvo od njih je bila zastopnica njena blagajničarka Jerica Dolenc. Pokrovitelj je bil tudi župnik Jernej Ramoveš, za katerega je razvidno, da je precej časa plačeval sam vse prispevke podružnice. Spisek podružnic

CMD to izrecno navaja za leta 1898, 1899 in 1900, okrogle številke pa dajejo slutiti, da je plačeval prispevke tudi za druga leta. Tudi predsednik škofjeloške moške podružnice župnik Ivan Tomažič je bil pokrovitelj CMD. Zastopnik pokrovitelja občine Selca je bil vsakokratni župan, ob vplačilu pokroviteljnine je bil to predsednik tamkajšnje podružnice Franjo Šlibar.¹²

Omenimo naj tudi, da so za leta 1887 in 1888 navedeni samo zneski za tiste podružnice, ki so zbrale preko 200 kron prispevkov, tako da bi moglo biti teoretično nekaj manj kot 1600 kron dodatnih prispevkov, saj so bile kar štiri od petih podružnic CMD na Škofjeloškem ustanovljene leta 1886.

Ob pregledu razpredelnic ugotovimo še neke posebnosti škofjeloških podružnic, kot tudi poteze, ki so bile značilne za vse podružnice CMD na slovenskem ozemlju. Prvo posebnost smo že naglasili: vse so nastale zelo zgodaj. Druga posebnost je združitev obeh škofjeloških podružnic v skupno. Nekaj podobnega se je v slovenskem merilu zgodilo le še z vrhniškima podružnicama.

Pri obravnavanih podružnicah moremo lepo slediti značilnemu »tristopenjskemu razvoju« slovenskih podružnic CMD: začetni rasti do preloma v 20. stoletje, usihanju do leta 1907 ter ponovnemu naglemu vzponu, ki ga prekine začetek prve svetovne vojne. Te stopnje kažejo tako podatki o članstvu kot o denarnih prispevkih. Omenimo še, da sezname podružnic, ki jih je izdajalo vodstvo CMD, za leta 1896, 1898, 1899, 1901 in 1902 ne navajajo števila in kategorij članstva podružnic, vendar je smeri razvoja kljub temu možno relativno jasno slediti. Vmesno »suhu obdobje« je na Slovenskem »pobralo« precej podružnic CMD, na Škofjeloškem pa je bila taka »žrtev« podružnica v Selcih. Podružnico v Poljanah je po vsej verjetnosti zadušila prva svetovna vojna.

Mnogokje so bile podružnice CMD precej družinska zadeva. To zasledimo v ženski škofjeloški s članicami znane loške rodbine Hafner ter v mešani z zakonskim parom Flis. Za učitelja Slavka Flisa moremo ugotoviti, da se je poročil z Ivanka Homan, ki je opravljala tajniške posle najprej v ženski, potem pa v mešani škofjeloški podružnici.

Lepo je vidna še ena značilna poteza razvoja podružnic »Družbe sv. Cirila in Metoda«. Medtem ko so v podružnicah na Škofjeloškem pred letom 1907 zelo delovni duhovniki, ki krajši ali daljši čas

predsednikujejo prav vsem podružnicam z razumljivo izjemo ženske, potem moremo za obdobje po letu 1907 ugotoviti, da popolnoma izginejo iz odborov, medtem ko bi jih mogli v slovenskem merilu prešteti na prste.

Omenimo na kratko nekatere zaslužne »cirilmetodarje« iz škofjeloškega območja, ki pa še zdaleč niso vsi, o katerih bi bilo treba spregovoriti.

Dolgoletni predsednik CMD podružnice v Železnikih, posestnik in trgovec Anton Hafner se je rodil 5. januarja 1847 v Škofji Loki. V mladosti se je preselil v Železnike in bil nad 40 let direktor fužin bratov Globočnikov. Razen v CMD je deloval tudi v drugih narodnih, kulturnih in gospodarskih organizacijah, v občinskem odboru ter v posojilnici in hranilnici. Umril je 11. oktobra 1926.¹³

Istega leta sta umrla že dva zaslužna »cirilmetodarja« s tega območja: 21. marca blagajnik podružnice v Železnikih Gabriel Thaler;¹⁴ 31. marca pa ustanovitelj narodnega gibanja v Selški dolini, posestnik in župan Fran Šlibar.¹⁵

Avgust Nadilo je bil dolgoletni ravnatelj Mestne hranilnice in Okrajne posojilnice v Škofji Loki, blagajnik škofjeloške podružnice CMD, starosta »Sokola« ter član ali odbornik drugih narodnih društev. Umril je 19. decembra 1931 v ljubljanski bolnišnici.¹⁶

Odbornik škofjeloške podružnice CMD je bil tudi trgovec Anton Kašman, ki je umrl 11. decembra 1932. Kot drugi aktivni člani CMD je tudi on deloval še v drugih kulturnih in gospodarskih organizacijah.¹⁷

Svoj največji »cirilmetodijski« dan je Škofja Loka nedvomno doživela 5. avgusta 1897, ko je bila prizorišče XII. redne letne skupščine »Družbe sv. Cirila in Metoda«. Oglejmo si nekoliko, kako je potekala, pri čemer posvetimo svojo pozornost zunanjim slovesnostim, saj samo delo skupščine presega okvir pričujočega prispevka.

Iz poročila o skupščini razberemo, da »se je obhajala po običajnem sporedu ob krasnem vremenu v okusno nakiteni Škofji Loki s tisto navdušeno rodoljubno-požrtvovalno vnemo, ki je le Slovencem prirojena«.¹⁸

Delegati zunaj Kranjske in ljubljanski »cirilmetodarji« so se zbrali v Ljubljani v Ferlinčevi gostilni že zvečer 4. avgusta. S svojim sporedom je nastopilo pevsko društvo »Ljubljana«, navzoče je pozdravil predsednik CMD Tomo Zupan, posebno navdušenega sprejema pa je bil

deleženi srbski pesnik Jovan Sundečić. Ta je v svojem govoru izrazil »svoje simpatije do slovenstva sploh in zlasti do jugoslovanskih plemen«. Med prireditvijo so bile posebno delavne odbornice ljubljanskih ženskih podružnic, ki so »prodajale vrpce in druge reči v gmotni družbeni prid«.

Naslednjega dne so skupščinarje CMD, ki so imeli na prsih slovenske trobojnice, na škofjeloški železniški postaji sprejela škofjeloška društva: »Čitalnica«, »Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov«, gasilsko društvo, moška in ženska podružnica CMD ter »Bralno društvo« iz Železnikov. Ko je prispel vlak s skupščinarji, je domžalska godba zaigrala »narodno himno in pričujoče občinstvo je pozdravilo došlece z živio — klici in dobro došli«. Goste je pozdravil podpredsednik moške podružnice trgovec in posestnik Leon Lavrič, Amalija Sušnik pa »v imenu loških dam«.

Del gostov se je nato odpeljal v mesto s kočijami, del pa je odšel peš, skupaj z njimi pa društva, ki so jih sprejela, ter domžalska godba. V mesto so prišli ob pokanju topičev. Mesto samo in slavnostni prostor pred mestno hišo so bili okrašeni s slavaloki, zastavami, grbi, venci in zelenjem. Goste so sprejeli mestni župan in notar Niko Lenček, župan Dagarin iz sosednje občine Zminec, občinski odborniki obeh občin in mestni župnik.

Po govoru mestnega župana, župnika Tomažiča in Toma Zupana je v župni cerkvi maševal župnik Tomažič za žive in mrtve člane CMD. (Ta običaj so po letu 1907 odpravili). Skupščina je bila v čitalnični dvorani, »ki je bila zelo lepo okrašena s podobami, zastavami in lipo-vimi vejicami«. Po končanem delu skupščine so imeli skupščinarji kosilo na Štemarjih, med katerim je igrala domžalska godba, deževala pa nipitnice vsake vrste, ki jih je začel običajni hvalospev na Franca Jožefa (tudi ta običaj je skupaj z vdanostno brzovjavko »pospravila« skupščina v Bohinjski Bistrici). Med kosilom je Amalija Sušnik izročila predsedniku CMD 100 goldinarjev (oziroma kasnejših 200 kron) za prvo pokroviteljnino. Naslednjo pokroviteljnino je ženska podružnica »v spomin na skupščino v Škofji Loki« vplačala kmalu potem. Kosilu je sledil koncert »Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov«, »Bralnega društva«, »Pevskega društva«, »Čitalniškega tamburaškega zbora« in domžalske godbe. Pred odhodom so skupščinarjem CMD na čast na Kamnitniku prižgali kres.

Mogoče ta izsek iz življenja ob koncu 19. stoletja v naših modernih ušesih zveni smešno, vendar pa bi tudi mi danes potrebovali nekaj njihovega navdušenja in prizadevnosti. Podružnice CMD na Škofjeloškem sicer niso bile pri vrhu glade zbrana denarja (vsota, ki so jo zbrale ves čas delovanja v Avstro-Ogrski, je pokrila komaj enoletne stroške za plače učiteljem na eni od šol CMD v Trstu), vendar pa so tvorile kamen v mozaiku slovenskih narodnoobrambnih prizadevanj.

Opombe

1. Pravila »Družbe sv. Cirila in Metoda«, Arhiv SRS, Ljubljana, fond CMD, f. 1886/1. — 2. (Ivan Vrhovnik), Pogled na prvo četrtstoletje Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, Ljubljana 1910, str. 7—10. — 3. Koledar (Vestnik) šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1910, Ljubljana 1909, str. 140—142. — 4. Drago Pahor, Pregled razvoja osnovnega šolstva na zahodnem robu slovenskega ozemlja, Osnovna šola na Slovenskem 1869—1969, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, str. 276—282. O tržaških podružnicah CMD: Andrej Vovko, Podružnice »Družbe sv. Cirila in Metoda« na Tržaškem 1885—1918, Jadranski koledar za 1980, Trst str. 222—239. — 5. (Ivan Vrhovnik), Pogled na prvo četrtstoletje..., str. 23—24. — 6. Drago Pahor, Pregled razvoja osnovnega šolstva..., str. 278—284. — 7. CMD na Koroškem, glej: Tone Zorn, Iz delovanja Družbe sv. Cirila in Metoda na Koroškem pred prvo svetovno vojno, Zgodovinski časopis 31, 1977, Ljubljana, str. 361—374; Andrej Vovko, Podružnice »Družbe sv. Cirila in Metoda« na Koroškem 1885 do 1918, Koroški koledar za 1978, Celovec, str. 151—161; isti, Odborniki podružnic »Družbe sv. Cirila in Metoda« na Koroškem v letih 1885—1918, Koroški koledar za 1979, Celovec, str. 110—121. — 8. Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda VIII, Ljubljana 1894, str. 46. — 9. Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1906, Ljubljana 1905, str. 61. — 10. Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1907, Ljubljana 1906, str. 96—98. — 11. Po podatkih iz Vestnikov šolske družbe sv. Cirila in Metoda in od 1903 dalje Koledarjev (Vestnikov) šolske družbe... od leta 1887 do 1920. — 12. Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani pokrovitelji, Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1915, str. 142—152. — 13. Koledar (Vest-

nik) šolske družbe... za navadno leto 1927, Ljubljana 1926, str. 87—88 (s sliko). — 14. Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1927, Ljubljana 1926, str. 82. — 15. Prav tam. — 16. Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1933, Ljubljana 1932, str. 64—65. — 17. Koledar (Vestnik) šolske družbe... za navadno leto 1934 Ljubljana 1933, str. 58 (s sliko). — 18. Družbe sv. Ćirila in Metoda redna XII. velika skupščina dne 5. avgusta 1897. leta v Škofji Loki, Vestnik šolske družbe... v Ljubljani X in XI, Ljubljana 1898, str. 58—66, 99—102.